

**ГЕНДЕРНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ:
ПРАВОВІ ОСНОВИ ТА СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ**

**GENDER POLICY OF THE STATE:
LEGAL FOUNDATIONS AND MODERN IMPLEMENTATION PROBLEMS**

У статті досліджено різні концепції, підходи, нормативні конструкції щодо розуміння терміну «гендерна політика держави» задля формулювання авторського визначення зазначеного терміну. З'ясовано, що наразі перед представниками державної влади, громадськістю, науковцями стоїть основне завдання – розробити і впровадити такі інструменти, які б реально допомогли реалізувати на належному рівні гендерну політику держави. Визначено, що гендерна рівність та розширення прав і можливостей жінок – це не тільки виключно про пріоритет прав жінок, а й зменшення соціальної несправедливості серед жінок і чоловіків, покращення стандартів охорони здоров'я та підвищення ефективності державного управління загалом. На основі звітів міжнародних інституцій визначені країни-лідери де присутність жінок і чоловіків в органах публічної адміністрації є збалансованою. Узагальнено, що в Україні такий баланс відсутній, а отже – просування гендерної рівності у сфері державного управління та включення її в якості пріоритету до основних напрямків державної політики залишається актуальним на сучасному етапі державотворення. Враховуючи світові тенденції розвитку, виокремлено пріоритетні напрямки гендерної політики держави: створення умов для інклюзивного економічного зростання, зменшення нерівності та досягнення цілей, викладених у Порядку денному сталого розвитку до 2030 року. Визначено основні проблемні моменти у реалізації державної гендерної політики в Україні, зокрема: COVID-19, збройний конфлікт, гендерні упередження та стереотипи. Сформовано авторське визначення гендерної політики держави та визначено, що вона також повинна бути спрямована на забезпечення участі жінок у прийнятті рішень на всіх рівнях державного управління, в тому числі у силових структурах. Ці питання вирішуються за допомогою створення стратегічних програм та концепцій державного розвитку, тобто правового регулювання.

***Ключові слова:** гендер, гендерна рівність, державна політика, державне управління, інклюзивність, ліквідація дискримінації, правове забезпечення.*

The article examines various concepts, approaches, normative constructions regarding the understanding of the term "gender policy of the state" in order to formulate the author's definition of the specified term. It was found out that the main task currently facing the representatives of state power, the public, and scientists is to develop and implement such tools that would really help implement the state's gender policy at the appropriate level. It was determined that gender equality and women's empowerment is not only about prioritizing women's rights, but also about reducing social injustice among women and men, improving health care standards, and improving the efficiency of public administration in general. On the basis of reports of international institutions, the leading countries where the presence of women and men in public administration bodies are balanced have been identified. It is summarized that there is no such balance in Ukraine, and therefore the promotion of gender equality in the field of public administration and its inclusion as a priority in the main directions of state policy remains relevant at the current stage of state formation. Taking into account global development trends,

the priority directions of the state's gender policy are highlighted: creating conditions for inclusive economic growth, reducing inequality, and achieving the goals outlined in the Agenda for Sustainable Development by 2030. The main problematic points in the implementation of the state gender policy in Ukraine are identified, in particular: COVID-19, armed conflict, gender prejudices and stereotypes. The author's definition of the gender policy of the state was formed and it was determined that it should also be aimed at ensuring the participation of women in decision-making at all levels of state administration, including in the power structures. These issues are solved by creating strategic programs and concepts of state development, i.e. legal regulation.

Key words: *gender, gender equality, public policy, public administration, inclusiveness, elimination of discrimination, legal support.*

Вступ. Ведучи мову про проблеми реалізації гендерної політики держави необхідно розуміти, що їхнє існування не об'єктивується виключно вітчизняним простором, адже наразі жодна країна ще не досягла гендерної рівності, хоча кожна в тій чи іншій мірі вживає різні кроки для розроблення та реалізації державної гендерної політики. Про це констатується в Глобальному звіті Індексу соціальних інституцій і гендеру (SIGI), в якому вказується, що «глибоко вкорінені упередження все ще стоять на заваді гендерній рівності в усьому світі, але більш рішучі дії уряду можуть це змінити» [1]. Тому станом на сьогодні, перед представниками державної влади, громадськістю та науковцями стоїть основне завдання – розробити і впровадити такі інструменти, які б реально допомогли реалізувати на належному рівні гендерну політику держави.

Питання гендеру, гендерної рівності у своїх роботах досліджували як вітчизняні науковці так і зарубіжні. Так, Т. Мельник [2] аналізував основи теорії гендеру, О. Дашковська [3] – жінку як суб'єкта права в аспекті гендерної рівності. Щодо самого слова «гендер» варто зазначити, що воно не має аналогів в українській мові, а є запозичене з інших мов і увійшло в науку як іноземний термін. На це, зокрема, у своєму дослідженні звертала увагу О. Дашковська [3, с. 65]. Якщо звернутися до тлумачення слова «гендер» то відповідно словників воно походить від англійського слова «gender», що перекладається як рід, а далі розшифровується як: соціокультурна, символічна конструкція статі, що покликана визначати конкретний асоціативний зв'язок, забезпечувати повноцінну комунікацію та підтримувати соціальний порядок [4; 5].

Отже, коли йдеться про гендер, насамперед, мається на увазі очікування суспільства щодо чоловіків та жінок у дискурсі того, які соціальні ролі вони мають виконувати. Але гендер – це не лише про відмінність за біологічними ознаками між чоловіками та жінками. Гендерна теорія передбачає зміну соціальної реальності, яка відображає потреби сучасного сьогодення та має мету – забезпечення гендерної рівності [6]. Центральним у реалізації гендерної рівності є поняття уповноваження (empowerment). Уповноваження стосується людей – жінок і чоловіків – щодо контролю над власним життям – планування, набуття необхідних умінь та навичок, досягнення впевненості у собі, вирішення проблем, реалізації життєвих перспектив. Уповноваження стосується не тільки колективу, громади, спільноти чи політики, а й окремої особи – і не лише відповідного процесу, а й його результату [7, с. 9]. Як зазначала Мелан Вервієр, посол США з глобальних жіночих питань (2012 рік): «Йдеться не про те, що жінки ліпші за чоловіків, а про визнання потреби в рівній участі чоловіків і жінок в усіх громадських справах. Чоловіки й жінки мають разом реалізовувати власний потенціал, спираючись на свій досвід, закладати підвалини майбутнього. Бракові такої рівноваги, такої спільної участі колись не надавали належного значення» [7, с. 9].

Іншими словами, гендер – це змодельована суспільством та підтримувана соціальними інститутами система цінностей, норм і характеристик чоловічої й жіночої поведінки, стилю життя та способу мислення, ролей та стосунків жінок і чоловіків, набутих ними як особистостями в процесі соціалізації, що насамперед визначається соціальним, політичним, економічним і культурним контекстами буття й фіксує уявлення про жінку та чоловіка залежно від їх статі [2, с. 11; 8, с. 137].

Отже, **метою статті** є дослідження різних концепцій, підходів, нормативних конструкцій щодо розуміння терміну «гендерна політика держави» для формулювання авторського визначення зазначеного терміну. Крім того з'ясування сучасних проблем, що стоять перед реалізацією гендерної політики держави надасть можливість сформулювати нові інструменти або модернізувати існуючі з метою створення збалансованої, інклюзивної та гендерноорієнтованої державної політики.

Виклад основного матеріалу. Дійсно, гендерна рівність та розширення прав і можливостей жінок – це не тільки виключно про пріоритет прав жінок, а й зменшення соціальної несправедливості серед жінок і чоловіків, покращення стандартів охорони здоров'я та підвищення ефективності державного управління загалом.

Так, в Законі України від 08.09.2005 р. № 2866-IV «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» гендерна рівність визначена як рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства [9]. Тому її можна розглядати в різних аспектах: 1) у формальному (законодавчо задекларована правова вимога рівності); 2) в умовному (створення можливостей для жінок та чоловіків і сприятливих умов для їх реалізації); 3) у практичному (реальна реалізація принципів гендерної рівності). Лише в комплексі цих складових можна оцінити забезпечення гендерної рівності в різних сферах суспільного життя [10].

Необхідно відмітити, що підходи до розуміння та формування гендерної політики держави змінювалися і розвивалися в процесі її становлення. Україна, як і багато інших країн і міжнародних організацій, пройшла шлях від концепції «поліпшення становища жінок» до «гендерної рівності», що стосується як жінок, так і чоловіків. На рівні ООН такий рух відбивається в зміні підходу від «Жінки в розвитку» до «Гендер і розвиток» [11, с. 19].

На рівні Європейського Союзу було досягнуто загальної згоди, що для дотримання балансу необхідно щоб представництво однієї статі – жінок або чоловіків – у будь-якому органі, який приймає рішення, у суспільному та політичному житті не повинно бути нижче 40% [12, с. 11]. Однак дослідження, які регулярно проводить Організація економічної співпраці та розвитку (ОЕСД), вказують на те, що присутність жінок у органах публічної адміністрації критично низька. Так, наприклад, у звіті «Women in politics» [13] за 2021 рік в Польщі жінки-міністри складають 4,8%, в Японії – 10%, в Австралії – 26,7%. Якщо говорити про лідерів, то ними є Австрія, Бельгія, Швеція, в них 57,1% жінок займають ключові позиції у керівництві країни. Україна ні в 2021, ні в 2023 році не була представлена у вказаних рейтингах, що є свідченням того, що відсоток жінок в органах публічної адміністрації нижче 4,8%.

Слід розуміти, що забезпечення гендерної рівності є серйозним ресурсом економічного та соціального розвитку та безпеки, який в Україні поки що використовується недостатньо. Наведемо цифри: річне економічне зростання України (зростання ВВП) може прискоритись на 7% (7,53 млрд дол.), якщо рівень зайнятості жінок буде дорівнювати рівню зайнятості чоловіків, та на 9% (10,83 млрд дол.) [14], якщо рівень зайнятості жінок стане таким, як у Швеції (80%). Поки що, на тлі зростання попиту на трудові ресурси, в Україні рівень зайнятості жінок – 45,4%, а чоловіків – 59,3%, при цьому гендерний розрив в оплаті праці становить більше 20% [11, с. 10]. Тому просування гендерної рівності у сфері державного управління та включення її в якості пріоритету до основних напрямків державної політики залишається актуальним на сучасному етапі державотворення.

Крім того, враховуючи світові тенденції розвитку, у пріоритеті гендерної політики держави повинно бути: створення умов для інклюзивного економічного зростання, зменшення нерівності та досягнення цілей, викладених у Порядку денному сталого розвитку до 2030 року. Але на превеликий жаль, COVID-19 та збройний конфлікт в якому Україна перебуває вже довгі роки створили нові ризики для просування концепту гендерної рівності.

Так, аналіз, проведений Глобальним інститутом McKinsey у 2020 році, показує, що жіночі робочі місця на 19% більше піддаються ризику, ніж чоловічі, оскільки жінки непропорційно представлені в секторах, які найбільше постраждали від COVID-19, зокрема в публічній адміністрації та силових структурах [15]. Таким чином, COVID-19 та збройний конфлікт створюють регресивний вплив на гендерну рівність, якщо не проводити адекватну державну політику. Тому гендерна політика держави – це насамперед, формування та оптимізація гарантій рівних можливостей жінок і чоловіків щодо реалізації їхніх прав та інтересів у публічній сфері, забезпечення їх соціального статусу відповідно до особистих і професійних якостей, освіти, інтелектуального потенціалу та навичок у практичній діяльності [10, с. 3]. Отже, утвердження гендерної рівності вважається досягненням прав людини та необхідною умовою для сталого розвитку й ефективного державного управління. А держава для її забезпечення повинна створити та використовувати усі наявні інструменти, у тому числі – політичні.

Якщо аналізувати термін «гендерна політика держави», що під «політикою» в більшості випадках розуміють «одну із сфер людської діяльності, яка спрямована на реалізацію цілей та інтересів задля регулювання різномірневих взаємин між суспільними групами,

державами й народами» [16; 17, с. 15], це також «загальний напрямок, характер діяльності держави» [18; 19, с. 258]. Тому підтримуючи думку В. Андріяш, державна політика – це в першу чергу напрямок діяльності, що обирає державна влада (або орган державної влади, що має повноваження: правові, політичні й фінансові) для вирішення певної проблеми або сукупності взаємозалежних проблем [20; 21].

Розглядаючи поняття «гендерна політика», насамперед слід зазначити, що поряд із цим терміном у дослідженнях вітчизняних і зарубіжних учених, сучасних українських і міжнародних політико-правових документах використовуються такі поняття, як «жіноча політика», «політика стосовно жінок», «політика в інтересах жінок», «політика в інтересах рівності», «політика досягнення рівних прав та можливостей», «гендерна рівноправність», «гендерна рівність», «державна політика забезпечення рівності жінок і чоловіків», «державна політика щодо забезпечення гендерної рівності» [22, с. 25] та ін.

На міжнародному рівні гендерна рівність ґрунтується на нормах, що закріплені у Статуті Організації Об'єднаних Націй (1945 рік), Загальній декларації прав людини (1948 рік), Конвенції про політичні права жінок (1952 рік), Декларації про ліквідацію дискримінації стосовно жінок (1967 рік), Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979 рік), Резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» (2000 рік), Стратегії гендерної рівності Ради Європи на 2018–2023 роки та інших документах.

У цих основоположних документах визначається, що «всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах... кожна людина повинна мати всі права і всі свободи ... незалежно від статі» (стаття 1, 2 Загальної декларації прав людини) [23], «... право бути обраними у всі публічно виборні органи, ... без будь-якої дискримінації» (стаття II Конвенції про політичні права жінок) [24], «дискримінація щодо жінок, що призводить до заперечення або обмеження її рівноправності з чоловіками, є несправедливістю у своїй основі і є злочином проти людської гідності» (стаття I Декларації про ліквідацію дискримінації стосовно жінок) [25], «держави-сторонники засуджують дискримінацію щодо жінок в усіх її формах та погоджуються забезпечити правову основу, надаючи захист проти будь-якої дискримінації, і включити принцип рівноправності» [26]. У Стратегії гендерної рівності Ради Європи на 2018–2023 роки крім констатації того, що «досягнення гендерної рівності є ключовим елементом у реалізації місії Ради Європи, суть якої – захищати права людини, підтримувати демократію та забезпечувати принцип верховенства права» [27] також враховані помилки попередньої Стратегії на 2014–2017 роки та зазначено нові пріоритети: зміцнення інституційних механізмів гендерної рівності визначатиме майбутній прогрес із метою поліпшення гендерної рівності; міжсекторальність розглядають як наскрізне питання через призму пріоритетних цілей нової Стратегії. А загальною метою в ній визначено досягнення ефективної реалізації політики гендерної рівності та розширення можливостей для жінок і чоловіків у державах-членах Ради Європи шляхом підтримки імплементації наявних документів та зміцнення нормативно-правового доробку Ради Європи в галузі гендерної рівності під керівництвом Комісії з гендерної рівності (ГЕС) [28].

Окреме місце серед цих документів належить Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок [28]. Положення, які містяться у статтях Конвенції, є орієнтирами для держав у формуванні та впровадженні політики стосовно жінок. Конвенція ґрунтується на принципах активної участі та відповідальності держав за стан справ у цій сфері, що робить абсолютною слушним введення таких понять, як «державна гендерна політика», «політика сприяння гендерній рівності» тощо [29, с. 25]. У Конвенції визначено низку статей, які закладають обов'язки для держав щодо боротьби з дискримінацією та забезпечення рівності жінок і чоловіків у суспільстві. Конвенція також вимагає, щоб держави здійснювали дії для зміни соціальних та культурних стереотипів щодо ролі чоловіків і жінок, щоб протидіяти забобонам та іншим формам дискримінації. Крім того, Конвенція зобов'язує держави забезпечити рівність жінок та чоловіків перед законом, а також однакові права при вступі до шлюбу та у сімейному осередку.

Таким чином, вище зазначені документи заклали основоположні принципи для формування гендерної політики держави на міжнародному та національному рівнях.

При формуванні вітчизняної державної політики, гендерні питання завжди були в пріоритеті. Так, в Основному документі країни – Конституції України – закріплено, що всі її громадяни є вільними та рівними. Щодо гендерної рівності, вона забезпечується «наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам

можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям» (частина 2 статті 24) [30]. А вже основні напрями державної політики щодо забезпечення рівних можливостей жінок і чоловіків були визначені у Законі України від 8 вересня 2005 року № 2866-IV «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [9]. Своєю чергою, організаційно-правові засади забезпечення рівних можливостей щодо реалізації прав і свобод людини та громадянина, запобігання та протидії дискримінації об'єктивовані у Законі України від 6 вересня 2012 року № 5207-VI «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» [31].

Крім зазначеного, необхідно відмітити, що обравши європейський вектор розвитку, Україна ратифікувала ряд міжнародних документів, одним із яких було розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року» [32]. У Національному плані враховано ряд міжнародних зобов'язань України у сфері прав людини, зокрема стосовно досягнення Цілей сталого розвитку ООН до 2030 року, визначених резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 25 вересня 2015 року № 70/1, виконання Пекінської декларації, прийнятої 15 вересня 1995 року на четвертій Всесвітній конференції із становища жінок, Конвенції Організації об'єднаних націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок та Факультативного протоколу до неї, Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми, Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони [32].

Висновки. Таким чином, збалансована участь, забезпечення рівних можливостей, відсутність дискримінації між статями – це все ознаки інклюзивного розвитку суспільства. Враховуючи вище зазначене, сформуємо авторське визначення гендерної політики держави: це комплекс стратегічно-правових заходів, які здійснюються державними і недержавними інституціями для вирішення питань, пов'язаних із гендерною рівністю та інклюзивним суспільним розвитком.

Отже, коли ми говоримо про гендерну політику держави, в першу чергу, йдеться про: 1) забезпечення рівності (створення умов для рівних можливостей) між жінками, чоловіками, дівчатами та хлопчиками, де зусилля держави щодо розвитку мають рівний вплив на всіх її громадян не залежно від статі; 2) сприяння належній інтеграції гендерних питань у розвиток для забезпечення повної участі жінок і чоловіків у їх продуктивному житті. Гендерна політика держави також повинна бути спрямована на забезпечення участі жінок у прийнятті рішень на всіх рівнях державного управління, у тому числі – в силових структурах. Ці питання вирішуються за допомогою створення стратегічних програм та концепцій державного розвитку, тобто правового регулювання.

Список використаних джерел:

1. SIGI 2019 Global Report. Transforming Challenges into Opportunities. *Organisation for Economic Co-operation and Development*, 2022. URL: <https://www.oecd.org/publications/sigi-2019-global-report-bc56d212-en.htm>
2. Мельник, Т. М. Гендер як наука та навчальна дисципліна. Основи теорії гендеру. Київ : «К.І.С.», 2004.
3. Дашковська О. Р. Жінка як суб'єкт права в аспекті гендерної рівності. Харків : Право, 2005. 224 с.
4. Словник гендерних термінів : офіційний веб-сайт. 2020. URL: <http://a-z-gender.net/ua/%D2%91ender.html>
5. Друзенко А. В. Адміністративно-правові засади запобігання та протидії органами Національної поліції гендерно-обумовленому насильству. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07. Київ, 2021. 210 с.
6. Гендерна політика. *Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ* : офіційний сайт, 2022. URL: <https://dduvs.in.ua/ngp/>
7. Фулей Т. І. Гендерна рівність при здійсненні правосуддя. К. : ВАІТЕ, 2016. 180 с.
8. Мірошніченко В. Упровадження гендерної проблематики в гуманітарні та соціально-економічні навчальні дисципліни. *Розуміння маскулінності та гендерної рівності в секторі безпеки України та представлення результатів дослідження* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 25 березня 2021 року). С. 136–139.

9. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Законі України від 08.09.2005 р. № 2866-IV. *Верховна Рада України офіційний сайт*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>
10. Samilyk L., Teremetskyi V., Milevska A., Lytvyn N., Artemenko O., Kondratyuk-Antonova T. Implementation of gender policy in the public authorities. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*, 2021. Volume 24, Special Issue 6. URL: <https://www.abacademies.org/articles/implementation-of-gender-policy-in-the-public-authorities.pdf>
11. Гендерна політика в нормативно-правових документах. Частина 1 / За заг. ред. Левченко К. Б. Київ, 2020. 186 с.
12. Іваніна Т., Кисильова О., Колодій М. Гендерно орієнтоване врядування. К. : «Юстон», 2021. 116 с.
13. Key charts on Governance. *Organisation for Economic Co-operation and Development*, 2022. URL: <https://www.oecd.org/gender/data/governance/>
14. Михайлишина Д., Кобернік О., Солтисьяк Р. Як збільшити зайнятість жінок і чому це важливо для економіки? *Центр економічної стратегії*, 2019. URL: <https://ces.org.ua/gender-paper/>
15. Conor, Bridget. Gender & creativity: progress on the precipice, special edition. *UNESCO*, 2021. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000375706>
16. Політика. *Електронна версія «Великої української енциклопедії»*, 2022. URL: <https://vue.gov.ua/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0>
17. Пірен М. І. Публічна політична діяльність. К.: НАДУ, 2009. 288 с.
18. Політика. Словник української мови. *Академічний тлумачний словник (1970–1980)*. URL: <http://sum.in.ua/s/polityka>
19. Політологічний енциклопедичний словник / За ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна. К. : Генеза, 1997. 400 с.
20. Андріяш В. Державна політика: концептуальні аспекти визначення. *Державне управління: удосконалення та розвиток*, 2013. № 9.
21. Петриченко В. Гендерна політика держави – поняття та основні ознаки. Гендерна політика в умовах воєнного стану: правовий вимір: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції 15 червня 2023 р. / Науково-дослідний інститут публічного права. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 346 с. С. 256–258.
22. Гендерна політика в системі державного управління / За заг. ред. М. М. Білінської. Запоріжжя : Друкарський світ, 2011. 132 с.
23. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. *Верховна Рада України офіційний сайт*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
24. Convention on the Political Rights of Women New York, 31 March 1953. URL: https://treaties.un.org/doc/treaties/1954/07/19540707%2000-40%20am/ch_xvi_1p.pdf
25. Декларація о ликвидации дискриминации в отношении женщин. Принята резолюцией 2263 (XXII) Генеральной Ассамблеи ООН от 7 ноября 1967 года. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/women_discrimination.shtml
26. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (неофіційний стислий виклад) прийнята у 1979 році Генеральною Асамблеєю ООН, набрала чинності 3 вересня 1981 року. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/148>
27. Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2018–2023 роки. *Рада Європи*, 2018. URL: <https://rm.coe.int/prems-041318-gbr-gender-equality-strategy-2023-ukr-new2/16808b35a4>
28. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV. *Верховна Рада України офіційний сайт*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>
29. Жінки в органах внутрішніх справ України. За заг. ред. К. Б. Левченко, О. А. Мартиненко. К. : ТОВ «Видавництво «Телесик», 2008. 56 с.
30. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України* : офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
31. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 06.09.2012 р. № 5207-VI. *Верховна Рада України* : офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>
32. Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.10.2020 р. № 1544-р. *Верховна Рада України* : офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-%D1%80#Text>